

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

שלטון מקומי ופיתוח עירוני - 40953

תאריך עדכון אחרון 26-12-2023

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: מוסמך

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: גאוגרפיה

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): ערן רזין

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: msrazin@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: שני 15:30-16:30

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

הרשויות המקומיות הן שחקני מפתח בתחום התכנון והפיתוח העירוני. מטרת הקורס היא לחשוף את עולם השלטון המקומי למתמחים בתכנון עירוני, את הגורמים המעצבים אותו ומשפיעים על התנהגותו, ואת מקומו בתחומי התכנון והפיתוח המרחבי, מפרספקטיבה בינלאומית השוואתית. הקורס עוסק בשלטון המקומי כמערכת ממשל מקומי וכמערכת אספקת שירותים ציבוריים וכולל שני חלקים: (1) היכרות מקיפה עם מושגי יסוד בארגון ובתפקוד מערכת השלטון המקומי: מפת הרשויות המקומיות, יחסי שלטון מרכזי-שלטון מקומי, המשק הכספי של הרשויות המקומיות, דמוקרטיה מקומית ותרבות פוליטית מקומית. (2) דיון במקומן של הרשויות המקומיות בפיתוח העירוני והאזורי: תכנון שימושי קרקע, פיתוח כלכלי ופערים מרחביים. ידונו כלים לפיתוח, כמו תאגידים עירוניים, שותפויות מוניציפאליות-פרטיות לפיתוח מקומי, מימון הפיתוח ומטרותיו.

מטרות הקורס:

הרשויות המקומיות הן שחקני מפתח בתחום התכנון והפיתוח העירוני. מטרת הקורס היא לחשוף את עולם השלטון המקומי למתמחים בתכנון עירוני, את הגורמים המעצבים אותו ומשפיעים על התנהגותו, ואת מקומו בתחומי התכנון והפיתוח המרחבי, מפרספקטיבה בינלאומית השוואתית. הקורס עוסק בשלטון המקומי כמערכת ממשל מקומי וכמערכת אספקת שירותים ציבוריים וכולל שני חלקים: (1) היכרות מקיפה עם מושגי יסוד בארגון ובתפקוד מערכת השלטון המקומי: מפת הרשויות המקומיות, יחסי שלטון מרכזי-שלטון מקומי, המשק הכספי של הרשויות המקומיות, דמוקרטיה מקומית ותרבות פוליטית מקומית. (2) דיון במקומן של הרשויות המקומיות בפיתוח העירוני והאזורי: תכנון שימושי קרקע, פיתוח כלכלי ופערים מרחביים. ידונו כלים לפיתוח, כמו תאגידים עירוניים, שותפויות מוניציפאליות-פרטיות לפיתוח מקומי, מימון הפיתוח ומטרותיו.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

היכרות מקיפה עם עולם השלטון המקומי בפרספקטיבה בינלאומית השוואתית.
כלי למידה בתחום.
מסגרת תיאורטית לתחום.
יכולות כתיבה, לכותבים עבודה סמינריונית

דרישות נוכחות (%) :
80%

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה
סמינר

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. פיתוח מקומי ושלטון מקומי: מבוא
- הגדרת פיתוח מקומי והשפעת כוחות שוק ומעורבות ציבורית על הפיתוח המקומי.

• מעורבות השלטון המקומי בפיתוח מאז המאה ה-19.

2. ארגון השלטון המקומי

• השלטון המקומי-הגדרה.

• שיקולים להערכת מערכות שלטון מקומי: יעילות כלכלית, אפקטיביות ביצועית, שוויוניות, דמוקרטיה מקומית, מינהל תקין.

3. מבנה השלטון המקומי ומפת השלטון המקומי

• מפת הרשויות המקומיות: פיצול מוניציפלי ורפורמות של איחוד רשויות מקומיות: *choice public*, מדינת רווחה ונאו-ליברליזם.

• דרגים אזוריים / מטרופוליניים של שלטון מקומי ומנגנונים לשיתוף פעולה בין רשויות מקומיות

• מרכיבי מערכת השלטון המקומי בישראל.

• הליכים לשינוי שטחי שיפוט מוניציפליים בישראל.

4. יחסי שלטון מרכזי – שלטון מקומי בישראל: הממד התפקודי וממד האוטונומיה המקומית

• חלוקת התפקידים בין השלטון המרכזי למקומי (ביזור תפקודי).

• *General Competence* מול *Ultra Vires*

• אוטונומיה מקומית (ביזור פוליטי). עקרונות הביזור בהצעת חוק העיריות 2007 ובמהלכים הנאו ליברליים של תחילת המאה ה-21, חיוב אישי, חסמים לביזור.

• הפרטה לעומת רה-מוניציפליזציה

5. המשק הכספי של הרשויות המקומיות

• מרכיבים עיקריים במימון הרשויות המקומיות – תקציב רגיל ותב"ר: מסים, אגרות והיטלים, מענקי הממשלה.

• מאפייני הארנונה בישראל.

• תמורות במימון הרשויות המקומיות בישראל, הקשר בין מימון הרשויות המקומיות לפיתוח שימושי קרקע: המרוץ אחרי הארנונה שלא למגורים ואתגרי העתיד.

• אגרות חוב מוניציפליות.

6. דמוקרטיה מקומית ומאפייני הפוליטיקה המקומית

• שיטת הבחירות

• מאזן הכוח: ראש עיר – מועצה נבחרת – דרג מקצועי.

• משבר הדמוקרטיה המקומית ומנגנונים משלימים של השתתפות אזרחית.

• תרבות פוליטית מקומית: הממשל הטוב לעומת דפוסים מסורתיים.

7. מקומו של השלטון המקומי בפיתוח כלכלי ולפיתוח תשתיות ברשויות המקומיות

• יוזמה מקומית ואסטרטגיות לפיתוח מקומי: טיפוסים ואמצעים.

• כלים לפיתוח מקומי

• *Value capture*, זום מטלות

• חוקי עזר

• תאגידים עירוניים

• שותפויות פרטיות-מוניציפליות

חומר חובה לקריאה:

פינקלשטיין, א' וי'י', ברטוב (2023) מסגרת היחסים בין השלטון המרכזי לשלטון המקומי: ישראל בהשוואה לדמוקרטיית המפותחות, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

רזין, ע' בהשתתפות לוזון-ברנן, ל' (2023) הקורונה והארנונה: משבר הקורונה כזרז לרפורמה במשק הכספי של הרשויות המקומיות בישראל, מחקרי רגולציה כרך ז', עמ' 169-198.

OECD (2020) *OECD Economic Surveys Israel*, Paris.

Ch. 2. Reducing socio-economic differences between municipalities, pp. 71-107.

Razin, E. and Hazan, A. (2023) *Municipally owned corporations in Israel: Local initiative and the pursuit of flexibility in a centralized context*, in: Van Genugten, M., Voorn, B., Andrews, R., Papenfuß, U. and Torsteinsen, H. (eds.), *Corporatization in Local Government: Context, Evidence and Perspectives from 19 Countries*, Palgrave Macmillan, pp. 73-96.

UN-Habitat (2016) *Finance for City Leaders Handbook*, Nairobi.

*. Ch. 9 *Sharing the wealth: private land value and public benefit* pp. 132-155

חומר לקריאה נוספת:

(את הפרסומים שיצאו לאור במכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות / מחקרי פלורסהיימר אפשר למצוא באתר: www.fips.il.org).

המדד המוניציפלי, בלוג על כלכלה מוניציפלית il.co.index-muni יוגב שרביט.

המקומי השלטון בתחום מאמרים המפרסם מרכזי עת כתב הוא *Local Government Studies*.

הכנסת, מרכז המחקר והמידע, פרסומים שונים.

אבנרי, ח' (2020) המשפט והמקום: משפט השלטון המקומי בישראל, האוניברסיטה הפתוחה.

אלעזר, ד' וקלכהיים, ח' (עורכים) (2000), השלטון המקומי בישראל, מהדורה שניה. ירושלים: המרכז הירושלמי לענייני ציבור ומדינה.

אפלבוים, ל' (2002) יחסי הגומלין בין המועצה האזורית והוועד המקומי, הסתגלות הדדית בסביבה משתנה, ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

אפלבוים, ל' וחזן, א' (2005) שיתוף פעולה בין רשויות מקומיות קטנות, לקחים לישראל, ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

אפרתי, י', רזין, ע' וברנדר, ע' (2004) רפורמה בשלטון המקומי: ביזור לראויים ואבזור לנחשלים,

ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

ארליך, ח' ואלתרמן, ר' (2020) לגיטימציה של הסכמים בין רשויות התיכנון ליזמים, החוק והפרקטיקה בישראל במבט בין לאומי השוואתי, חיפה: הטכניון, המרכז לחקר העיר והאזור.

בארי, א' (2009) הבראת רשויות מקומיות כושלות בישראל: מבט משווה לאור הניסיון האנגלי, ירושלים: מחקרי פלורסהיימר, האוניברסיטה העברית בירושלים.

בארי, א' ורזין, ע' (עורכים) (2015) דמוקרטיה מקומית בישראל, ירושלים: מחקרי פלורסהיימר, האוניברסיטה העברית בירושלים (שני כרכים).

בלנק, י' (2004) מקומו של ה"מקומי": משפט השלטון המקומי, ביזור ואי-שוויון מרחבי בישראל, משפטים לד (2): 197-299.

בן-אליא, נ' וכנעני, ש' (1996) אוטונומיה מקומית "ללא-עלות", סוגיית מימון הפיתוח הפיזי של מוסדות חינוך, ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

בן אליא, נ' (2000) "קופת התכנון" הפיסקליזציה של התכנון והפיתוח ברשויות המקומיות, ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

בן-אליא, נ' (2006) הדור הרביעי: שלטון מקומי חדש לישראל, מהדורה שנייה, ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

בן-אליא, נ' (2006) מסל שירותים לשירותי ליבה, הרחבת האחריות המיניסטרילית של משרד הפנים, ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

בן בסט, א' ודהן, מ' (2009) הכלכלה הפוליטית של הרשויות המקומיות, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

ברכטה, א', ויגודה-גדות, ע' ופדה, ג' (עורכים) (2010) עיר ומדינה בישראל, שלטון מקומי לקראת העשור השביעי, ירושלים: כרמל.

גאנץ, א' ועזאזיה, פ' (עורכים) (2008) האם ניתן לצאת מהמשבר? השלטון המקומי הערבי בישראל בתחילת המאה ה-21, ירושלים: כרמל.

ג'בארין, י' ומוסטפא, מ' (עורכים) (2013) השלטון המקומי בחברה הפלסטינית בישראל, חיפה: פרדס.

דהן, מ' (2019) התפתחות מקורות המימון של הרשויות המקומיות, בית הספר הגבוה למינהל כספי של הרשויות המקומיות בישראל.

זינגר, ש' ודנה, ש' (2009) הצעת חוק העיריות: מפיקוח חיצוני למשטר של בלמים ואיזונים, בתוך: חוקים, כתב עת לענייני חקיקה (2009) גליון א', ירושלים: האוניברסיטה העברית בירושלים, הפקולטה למשפטים, עמ' 7-47.

חזן, א' ורזין, ע' (עורכים) (2008) חיוב אישי בשלטון המקומי, במה. ירושלים: מחקרי פלורסהיימר,

המכון ללימודים עירוניים ואזוריים, האוניברסיטה העברית.

חידר, ע' (עורך) (2010) קריסת הרשויות המקומיות הערביות: הצעות להבניה מחדש, ירושלים: מכון ון ליר והוצאת הקיבוץ המאוחד.

חמאיסי, ר' (2012) רפורמה לרפורמה, תאגידי מים וביוב ברשויות המקומיות הערביות, ירושלים: מחקרי פלורסהיימר.

חמאיסי, ר' (2019) תכנון ופיתוח היישובים הערבים בישראל, תפיסה חדשה להיערכות הרשויות המקומיות והמדינה, מרכז תמי שטינמץ למחקרי שלום והמכון למחקרי ביטחון לאומי, אוניברסיטת תל אביב.

חסון, ש' (עורך) (2006) הגירעון בדמוקרטיה המקומית, דמוקרטיה למראית עין? ועידת השלטון המקומי ה-II, אוניברסיטת תל אביב, בית הספר לממשל ולמדיניות ומכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

חסון, שרון ונגיד, מורן (2021) אזריות בישראל: דיון והצעה למודל דמוקרטי לשכבת ממשל אזרית, פורום קהלת למדיניות.

לוי, י' ושריג, א' (עורכים) (2014) השלטון המקומי - בין המדינה, הקהילה וכלכלת השוק, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה.

לוי-שנור, ר' (2013) החוק, החוזה והתכנון העירוני, היבטים משפטיים של הסכמי פיתוח בין רשויות מקומיות ליזמים פרטיים, ירושלים: מחקרי פלורסהיימר.

לרר, מ' (2023) מושגים ונתוני יסוד על השלטון המקומי, הכנסת, מרכז המחקר והמידע.

משרד הפנים (2018) המדריך לנבחר ברשויות המקומיות, ירושלים.

נגיד, מ' (2015) שיתוף הציבור בשלטון המקומי, הניסיון המעשי ולקחים, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

פינקלשטיין, א' (2020) השלטון המקומי בישראל, רקע כללי, סוגיות ליבה ואתגרים, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

פינקלשטיין, א' (2022) חרדים לעירם, פוליטיקה ומינהל ברשויות המקומיות החרדיות, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

*. פינקלשטיין, א' וי'י', ברטוב (2023) מסגרת היחסים בין השלטון המרכזי לשלטון המקומי: ישראל בהשוואה לדמוקרטיות המפותחות, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

פינקלשטיין, א' וגולדברג, א' (2022) מחלקות הדת: אספקת שירותי דת על ידי הרשויות המקומיות, ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

פינקלשטיין, א' ופרידמן, א' (2021) מתן תגמול כספי לחברי מועצות ברשויות המקומיות,

קמחי, ע' (2012) מגמות בדיני השלטון המקומי - סיכום שנת המשפט תשע"א, דין ודברים כרך ז'(1),

רזין, ע' (2003) רפורמה בארגון השלטון המקומי בישראל: בין ריכוז לביזור, בין מסורתיות למודרניות, ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

רזין, ע' (2010) יחסי שלטון מרכזי-שלטון מקומי וחסמים העומדים בפני פיתוח הרשויות המקומיות הערביות בישראל, בתוך: חידר, ע' (עורך) קריסת הרשויות המקומיות הערביות: הצעות להבניה מחדש, ירושלים: מכון ון ליר והוצאת הקיבוץ המאוחד.

*. רזין, ע' בהשתתפות לוזון-ברנן, ל' (2023) הקורונה והארנונה: משבר הקורונה כזרז לרפורמה במשק הכספי של הרשויות המקומיות בישראל, מחקרי רגולציה כרך ז', עמ' 169-198.

רזין, ע' וחזן, א' (2000) הליכים לשינוי תחומי שיפוט מוניציפליים: דמוקרטיה מקומית לעומת "שליטה מלמעלה", ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

רזין, ע' וחזן, א' (2001) שינויי גבולות מוניציפליים והרשויות המקומיות הערביות, ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

רזין, ע' וחזן, א' (2006) חלוקת העושר המוניציפלי בישראל, צמצום פערים בהכנסות הרשויות המקומיות, ירושלים: מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות.

רזין, ע' וחזן, א' (2014) רפורמות בשלטון המקומי, בתוך: לוי, י' ושריג, א' (עורכים) השלטון המקומי - בין המדינה, הקהילה וכלכלת השוק, רעננה: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 793-847. (מהדורה חדשה תהיה זמינה בקרוב)

רזין, ע', חזן, א' ואלרון, א' (2018) פרויקטים בשיתוף המגזר הפרטי ברשויות מקומיות בישראל, רה-מוניציפליזציה או "התבגרות"? ירושלים: מחקרי פלורסהיימר.

רזין, ע', חסון, ש' וחזן, א' (1994) מאבקים על גבולות מוניציפליים: מועצות אזוריות והמרחב העירוני, עיר ואזור 23: 5-28.

שני, נ' וסוייד, ל' (2022) מקורות ההכנסה של הרשויות המקומיות הערביות, מחקר השוואתי, סיכוי אופוק, אינג'אז.

Beeri, I. (2021) Lack of reform in Israeli local government and its impact on modern developments in public management, *Public Management Review* 23: 1423-1435.

Beeri, I. (2023) The impact of the central government's intervention on local democracy, *Local Government Studies*

Council of European Municipalities and Regions (2013) *Decentralization at a Crossroads, Territorial Reforms in Europe in times of Crisis*, Brussels.

Friendly, A. (2017) *Land Value Capture and Social Benefits: Toronto and Sao Paulo Compared*, IMFG Papers on Municipal Finance and Governance No. 33, Toronto: IMFG.

-
- Heinelt, H., Razin, E. and Zimmermann, K. (eds.) (2011) *Metropolitan Governance, Different Paths in Contrasting Contexts: Germany and Israel*, Frankfurt and New York: Campus.
- Korngold, G. (2022) *Land Value Capture in the United States, Funding Infrastructure and Local Government services*, Cambridge, MA: Lincoln Institute of Land Policy.
- Ladner, A., Keuffer, N. and Bastianen, A. (2022) *Self-rule index for local authorities in the EU, Council of Europe and OECD countries, 1990-2020*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.
- Mossberger, K., Clarke, S.E. and John, P. (2012) *The Oxford Handbook of Urban Politics*, New York: Oxford University Press.
- *. OECD (2020) *OECD Economic Surveys Israel*, Paris.
Ch. 2. Reducing socio-economic differences between municipalities, pp. 71-107.
- Razin, E. (2004) Needs and impediments for local government reform: lessons from Israel, *Journal of Urban Affairs* 26: 623-640.
- Razin, E. (2016) Inter-municipal cooperation in the development of industrial parks and tax redistribution: the road to hell is paved with good intentions, *Quaestiones Geographicae* 35(2): 83-90.
- *. Razin, E. and Hazan, A. (2023) Municipally owned corporations in Israel: Local initiative and the pursuit of flexibility in a centralized context, in: Van Genugten, M., Voorn, B., Andrews, R., Papenfuß, U. and Torsteinsen, H. (eds.), *Corporatization in Local Government: Context, Evidence and Perspectives from 19 Countries*, Palgrave Macmillan, pp. 73-96.
- Razin, E., Hazan, A. and Elron, O. (2022) The rise and fall (?) of public-private partnerships in Israel's local government, *Local Government Studies* 48: 412-431.
- Razin, E. and Rosentraub, M. (2000) Are fragmentation and sprawl interlinked? North American evidence, *Urban Affairs Review* 35: 821-836.
- Reingewertz, Y. (2012) Do municipal amalgamations work? Evidence from municipalities in Israel, *Journal of Urban Economics* 72: 240-251.
- Reingewertz, Y. and Beerli, I. (2018) How effective is central enforcement? Evidence from convened committees in failing local authorities, *Environment and Planning C: Politics and Space* 36: 357-380.
- Sellers, J.M., Arretche, M., Kübler, D. and Razin, E. (ed.) (2017) *Inequality and Governance in the Metropolis, Place Equality Regimes and Fiscal Choices in Eleven*

Countries, London: Palgrave Macmillan.

Slack, E. (2017) *How Much Local Fiscal Autonomy Do Cities Have? A Comparison of Eight Cities around the World*, IMFG Perspectives 19/2017. Toronto: IMFG.

United Cities and Local Governments (2009) *Decentralization and Local Democracy in the World, First Global Report 2008*, Barcelona: United Cities and Local Governments and The World Bank.

UN-Habitat (2013) *Property Tax Regimes in Europe*, United Nations Human Settlements Programme, Nairobi.

UN-Habitat (2016) *Finance for City Leaders Handbook*, Nairobi.

*. Ch. 9 *Sharing the wealth: private land value and public benefit* pp. 132-155

UN-Habitat (2022) *World Cities Report 2022, Envisaging the Future of Cities*, United Nations Human Settlements Programme, Nairobi.
Ch. 8 *Rethinking Urban Governance for the Future of Cities* pp. 243-272.

מרכיבי הציון הסופי :

הגשת עבודה מסכמת / פרויקט גמר / מטלת סיכום / מבחן בית / רפרט 100 %

מידע נוסף / הערות:

חובות הקורס

1. נוכחות בלפחות 80% מהשיעורים (לא כולל שירות מילואים).
 2. עבודת סיום המבוססת על חומר הקורס וחומרי קריאה עדכניים בהיקף של עד 10 עמודים.
כותבי הסמינר אינם פטורים מעבודת הסיום, אך זו יכולה להוות בסיס לסמינר.
- המעוניינים לכתוב עבודת סמינר במסגרת הקורס יגישו בשבוע השלישי של הקורס כותרת בצירוף פסקה המתארת את נושא העבודה ושיטת המחקר. לאחר מכן יחולו הדרישות הבאות:
- אמצע סמסטר: הגשת הצעת עבודה (חצי עמוד).
 - שבוע אחרון של הסמסטר: הגשת דוח התקדמות (1-2 עמודים).
 - הגשת עבודת סמינר עד ה-30 בספטמבר.
- מי שלא יגיש דוח התקדמות עד יום סיום הסמסטר הראשון לא יוכל להגיש עבודת סמינר במסגרת הקורס.

אופן קביעת הציון:

ללוקחים את הקורס כשיעור (2 נ"ז) יהיה ציון עבודת הסיום הציון הסופי.
ללוקחים את הקורס כש"ס: כנ"ל + ציון העבודה הסמינריונית (4 נ"ז). ציון העבודה ישקף גם את ביצוע ואופן ביצוע מטלות הביניים.